ISBN 978-86-80014-08-1

САДРЖАЈ БЕЗБЕДНОСНИХ ИЗАЗОВА СРБИЈЕ НА ПОЧЕТКУ 21. ВЕКА

Издавач
ИНОВАЦИОНИ ЦЕНТАР ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ
Господара Вучића 50, 11118 Београд

За издавача
Др Младен МИЛОШЕВИЋ

Рецензенти
Проф. др Зоран КИЛИБАРДА
Проф. др Жељко ИВАНИШ
Проф. др Бранислав ЂОРЂЕВИЋ

Лектура и коректура
Љиљана ЧОЛОВИЋ

Техничко уређење
Информатичка служба Факултета безбедности

Тираж
200

Штампа
NEWPRESS, Смедерево

ISBN 978-86-80014-08-1

Уредници

Зоран ДРАГИШИЋ
Мирослав МЛАДЕНОВИЋ
Зоран ЈЕФТИЋ

САДРЖАЈ БЕЗБЕДНОСНИХ ИЗАЗОВА СРБИЈЕ НА ПОЧЕТКУ 21. ВЕКА

SECURITY INNOVATION CENTER
AT FACULTY OF SECURITY STUDIES
UNIVERSITY OF BELGRADE
SIC
ИНОВАЦИОНИ ЦЕНТАР
ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ Д.О.О.

Beograd, 2014.

САДРЖАЈ

Предговор 7

Миленко БОДИН
НАЦИОНАЛНА БЕЗБЕДНОСТ И МЕНАЏМЕНТ 13

Илија КАЈТЕЗ
ПОЈАМ И СУШТИНА ФЕНОМЕНА МИРА 25

Зоран КИЛИБАРДА, Жељко ИВАНИШ, Владимир АЈЗЕНХАМЕР
ЗНАЧАЈ ПРИДРУЖИВАЊА БАЛКАНА ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ 41

Горан МАТИЋ, Милан МИЉКОВИЋ
НАЦИОНАЛНА БЕЗБЕДНОСТ И ОДБРАНА У ИНФОРМАЦИОНОМ ДОБУ стратегијски и доктринарни аспект 53

Мартин МАТИЈАШЕВИЋ, Александар КРШТЕНИЋ
ОРГАНИЗАЦИЈА И ФУНКЦИЈА СИСТЕМА ОБЕЗБЕЂЕЊА ДРЖАВНИХ ЗВАНИЧНИКА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 65

Младен МИЛОШЕВИЋ, Божидар БАНОВИЋ, Ненад ПУТНИК
ПРОЈЕКТОВАЊЕ ИНТЕГРАЛНОГ СИСТЕМА ШКОЛСКОГ ОБЕЗБЕЂЕЊА – СМЕРНИЦЕ И ДИЛЕМЕ 81

Мирослав МЛАДЕНОВИЋ, Елена ГЕОРГИЕВНА ПОНОМАРЕВА
НАРКО-ТРАФИКИНГ КАО ОБЛИК УГРОЖАВАЊА БЕЗБЕДНОСТИ СРБИЈЕ 91

Слађан МИЛОСАВЉЕВИЋ
ЕНЕРГЕТСКА БЕЗБЕДНОСТ И ЊЕНА АКТУЕЛИЗАЦИЈА У САВРЕМЕНОЈ МЕЂУНАРОДНОЈ ПОЛИТИЦИ 99

Станислав СТОЈАНОВИЋ, Зоран ЈЕФТИЋ
САВРЕМЕНИ СВЕТ И СТРАТЕГИЈСКА МИСАО 113

Sladjan MILOSAVLJEVIĆ

ENERGY SECURITY AND ITS ACTUALIZATION IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL POLITICIS

SUMMARY

This paper is analysis which explains different attempts of theoretical defining the energetic security term in the context of it`s increased role in the modern international relations, and also it`s infuence on the states projected positions as international order subjects. Conditional classification of some papers is done and also some authors attempts to nominally define the energetic security term. Also, in this paper scientific knowledges about this phenomenon are synesized, described and theoreticly explained aspects of energetic security and it`s influence and implications on advents and processes in international polithics. Considering the practical and educational need to define the term energetic security, it`s nominal defining is difficult becouse of the fact that there is no universal definition of term security and also different theoretical defining the content and extend of that therm. In the scientific literature overcomes the opinion that the content and the extend of the therm security are expanded becouse of the constant outspread it`s problem field. Those definitions basic characteristics are disproporton and inadeqacy, or they are too narrow and doesn`t include all the contents and subjects of security, or they are too expanded This term is so disputable that is`s impossible to define. Defining the energetic security term, has tendencies for different scientific approaches, and those differences are determened by the state status in the global energetic system. In the beginning of the 21th century, one of the most important priority of global polithics was implementation of the energetic security, as one of the elements of global security system. Becouse of that, the meaninig and actualization of that problem has increased. Having energy reservers ables states adventige in modern polithics, and leading role among power centres on global level. This fact gives particular dimension and meanning to energetic security, becouse resourses are mean by which state can project it`s power and influence in ihe international order. Relations between energetic resourses and possition strengthening, state role and influence re obvious and very easy to prove.

Key words: *energetic security, international relations, energy policy.*

UDC: 355. 43(100)

Станислав СТОЈАНОВИЋ[1], Зоран ЈЕФТИЋ[2]
[1] Институт за стратегијска истраживања, Београд
2 Универзитет у Београду, Факултет безбедности

САВРЕМЕНИ СВЕТ И СТРАТЕГИЈСКА МИСАО

Сажетак: Рад настоји да укаже на значај стратегијског мишљења и његовог континуитета у процесу трагања за најоптималнијим условима за заштиту најзначајних вредности и интереса савремених држава. Анализирају се неке важне одреднице савременог света које стратегијско промишљање стварности чине незобилазним моментом у процесу дефинисања позиције одређеног политичког ентитета у окружењу које креирају глобални процеси. У том контексту рад настоји да понуди аргументацију да стратегијско мишљење примарно представља умну активност која има своју рационалну и методолошку заснованост. Такође, презентују се ставови који иду у прилог захтеву да стратегија државе буде највиши ниво националног промишљања стратегијске реалности.

Кључне речи: *стратегија, стратегијско мишљење, стратегијско окружење, стратегија државе*

УВОД

Турбулентност и непредвидивост света ставља савремено друштво на озбиљна искушења. Пораст небезбедности и несигурности, као и њихова пројекција у будућности представљају изазов за савремене државе на начин који није виђен у прошлости. Отуда и тешко решиво питање за њих – како доћи до најпримереније опције за заштиту националних интереса и вредности, тј. шта у основи подразумева стратегијска и концептуална припремљеност за изазове и ограничења која намеће стратегијска реалност.

Стратегијско промишљање реалности, праћење, разумевање и процењивање актуелних и будућих трендова дешавања у ближем и даљем стратегијском окружењу и њихових импликација на националну безбедност и егзистенцију и развој једног политичког ентитета представља веома захтеван процес који је скопчан са бројним ограничењима. Тај процес дугорочног дефинисања погледа унапред, који чини суштину пројектовања стратегијске позиционираности једног политичког колективитета, подразумева посебну врсту знања и деловања. Несумњиво, у основи, стратегијско мишљење примарно представља умну активност која која има за циљ да елиминише елементе хазарда и спонтаности у егзистенцији једног народа или државе. Многа обележја савремене стратегијске реалности упућују на став да данас, више него раније, опстанак једног друштва и његов развој зависи од умних промишљања начина како да се осигура заштита националних интереса.

Стратегијско промишљање примарно је фокусирано на креирање механизама за одбрану политичких друштава од угрожавања који своје извориште имају у стратегијској стварности. Избегавање волунтаристичких одлука у изазовним стратегијским ситуацијама, изналажење исправних одговора на искушења савременог стратегијског окружења, подразумева интелектуални напор највишег реда. Несумњиво, таква врста напора мора да има своју рационалну заснованост, али и специфичан методолошки приступ.

Заштита националних интереса и циљева у центар пажње стратегијског мишљења стављају стратегију државе на највиши ниво националног промишљања стратегијске реалности једног политичког колективитета. Пуно теоријско заснивања стратегије државе, чије формулисање подразумева ангажовање водећих умних и духовних потенцијала једног ентитета, представља обавезу од нарочитог значаја у дефинисању кључних претпоставки за опстанак и развој једног друштва и нације.

ПРОТИВРЕЧНОСТИ СТРАТЕГИЈСКЕ РЕАЛНОСТИ

Карактер и динамика односа у међународној политици, која је растрзана између визије глобалног друштва али и политичке праксе, која има свој непрекидни континуитет кроз читаву историју људске цивилизације, недвосмислено потврђују значај стратегијског промишљања позиције политичких друштава у тако профилисаној стратегијској реалности. Данас је евидентно да глобални процеси уместо хармоничног света креирају свет ризика и несигурности. Последице високог степена развоја науке и технологије и њиховог повратног дејства на друштво имају, с једне стране, неслућене домете унапређења свих аспеката индивидуалне и колективне егзистенције људи, али, с друге, и застрашујућу експанзију асоцијалних појава и појава нарушавања безбедности и прокламованих

основних вредности међународне заједнице. Доминација таквих појава генерише пораст проблема националне и међународне безбедности који носе нову енергију и садржаје, а савремни свет чини друштвом глобалног ризика.[1]

Највећа искушења безбедности савременог света представљају проблеми свеизраженијих економских неједнакости, сиромаштва и транснационализованих широке лепезе социопатолошких појава, као и све израженији еколошки поремећаји и уништавање природне средине и биодиверзитета на земљи, који у условима глобалне повезаности превазилазе временска и просторна ограничења, као и дивергентни демографски трендови и лимитираност енергената и необновљивих ресурса. Процењује се да је безбедност савременог света посебно угрожена претњама које долазе од тероризма, етничке и верске нетолеранције и екстремизма, пролиферације оружја за масовно уништење и организованог криминала иза којих стоје све моћнији недржавни актери. Конфликти мотивисани етничким тензијама, покушајима сецесије и културним и верским разликама попримају огроман потенцијал за дестабилизовање ширих простора и ескалацију сукоба у многим деловима неразвијеног света. Поједини унутрашњи сукоби, посебно они који укључују и етничко насиље, носе ризик ширења и прерастања у регионални сукоб. Наравно, супротстављеност геостратешких интереса великих сила, такође, представља основу за пораст политичких тензија и потенцијал за интензивирање конфронтације на глобалном нивоу.

Сви ови изазови су реални па је „парадигма једног хармоничног света" какав је најављиван почетком деведесетих година прошлог века „исувише далеко од стварности".[2] И поред оптимистичких тврдњи да је мало вероватно „да ратови и револуције који су преобликовали свет у двадесетом веку буду карактеристике и двадесет и првог века",[3] остају упозорења на могућност да безбедносне претње које су обележеле последњу деценију прошлог и почетак овог века наставе и убудуће да креирају карактер и динамику трендова у сфери безбедности. Проблеми економске неједнакости, дефицита ресурса, демографске ерупције, етнички и други анимозитети, миграције, маргинализација међународног поретка и инструментализација међународних односа представљаће доминантна обележја стања глобалне безбедности. Одлучујући актери међународне политике и даље ће бити само велике државе,[4] које ће своје спољнополитичке наступе градити руковођени својим геополитичким интересима.

Комплексност и непредвидив смер развоја савременог света представља изазов за неразвијене регионе и земље које се суочавају са политичком нестабилно-

1 Бек, У., *Ризично друштво*, „Филип Вишњић", Београд, 2001.
2 Хантингтон, С., *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, ЦИД, Подгорица, 1999, стр. 33.
3 Манделбаум, М., *Идеје које су освојиле свет*, „Филип Вишњић", Београд, 2004, стр. 294.
4 Нај, Џ., *Како разумевати савремене међународне сукобе*, Стубови културе, Београд, 2006, стр. 25.

шћу и бројним социјалним и економским тешкоћама. Анархична арена светске политике која се темељи на капацитетима моћи глобалних политичких ентитета намеће многа ограничења и изазове, посебно, малим земљама. У првим деценијама новог века Република Србија пролази кроз нарочито тежак период у својој историји, суочавајући се са изазовима који угрожавају кључне основе њеног постојања. Бројни показатељи упућују на закључак да ће Република Србија и даље бити пред нимало лаким искушењима.

Фундаментална обележја стратегијског окружења намећу потребу да се изазови, који су реални, пажљиво, систематски и у континуитету разматрају како би стратегијска позиција била мање драматична, а заштита националних вредности и интереса у будућности ефикаснија. Стратегијско промишљање у том процесу представља кључни моменат. Управо због тога неопходно је да се ревитализује позиција стратегијског мишљења и креирају услови да стратегијско промишљање реалности буде оквир за политичка и друга деловања. Стратегијска мисао мора да буде заснована на неспорним умним и методолошким претпоставкама која ће нудити применљиве одговоре на изазове комплексности геополитичког окружења.

Фокус стратегијског мишљења мора да буде на способности државе да опстане, при чему стратегија мора са подједнаком пажњом да разматра међународне односе, али исто тако, како исправно закључује Лоренс Фридман, и комплексност социјалних односа унутар једне државе.[5] Наиме, државе са унутрашњим проблемима и чији развој није заснован на природној социјалној кохезији знатно више су изложене спољашњим ограничењима и притисцима. Исти аутор с правом наглашава позицију моћи у позиционирању једне државе у односу на своје окружење. Наравно, и он признаје да моћ не доноси увек жељене резултате, али сасвим сигурно је ефикаснија од свих других средстава. Зато је за Фридмана централни концепт стратегије моћ, јер је стратегија вештина креирања моћи.[6] Наравно, увек је најбоља стратегија, како каже Клаузевиц, бити веома моћан,[7] али капацитети моћи нису у довољном обиму на располагању, пре свега, малим државама. Зато стратегијски приступ мора да подразумева такве инструменте који на најоптималнији начин могу да кореспондирају са условима и ограничењима које намеће међународни систем.

Нема дилеме да нервозно догађање историје[8] доприноси да савремени свет не захтева мање стратегијског мишљења него што је то било у прошлости. Напро-

5 Freedman, L., "Strategic studies and the problem of power", *Strategic studies A Reader*, edited by T. Mahneken, J. Maiolo, Routledge, New York, 2008, стр. 31.

6 *Исто*, стр. 32.

7 Clausewitz, C. V., *On War*, Princeton University Press, Princeton, 1984, стр. 204.

8 Симић, Д., *Наука о безбедности*, Службени лист СРЈ, Београд, 2002, стр. 12.

тив, што је стратегијска реалност комплекснија, онда је, сасвим сигурно, неопходно и више стратегије а мање произвољности, хазарда и случајности.[9] Отуда, комплексност савременог света и бројни изазови с којима се он суочава чине стратегијску мисао незаобилазном претпоставком у изналажењу најпримеренијих начина за заштиту и промоцију националних интереса, пре свега, малих држава. Способност да се стратегијски мисли представља способност да се суочавамо са проблемима које намеће непредвидивост будућности.

Наравно, значај стратешког промишљања стратегијске стварности једног политичког колективитета има дугу историју. Још од времена кинеског мислиоца Сун Цу Вуа, чија мисао ни данас, после више од двадесет пет векова, не губи од своје актуелности, умеће ратовања, тачније стратегија „је од виталног значаја за државу. То је питање живота и смрти, пут до безбедности или пропасти".[10] Зато је стратегија најважнији државни посао, а њен главни циљ је, како сматра Су Цу Ву, да покаже како да држава постане непобедива без борбе, а помоћу знања. У основи његове стратегијске мисли и праксе стоји захтев да се постане непобедив, јер за њега то је коначни циљ сваке стратегије. Од тада па до данас, стратегија подразумева мисаони напор да се дефинишу најпримеренији начини ангажовања потенцијала и инструменти који треба да омогуће сигурну заштиту и прогрес једног политичког колективитета.

УМНО ПРОМИШЉАЊЕ СТРАТЕГИЈСКЕ РЕАЛНОСТИ

Постоји снажно уверење да стратегијско мишљење примарно представља умну активност[11] која треба да елиминише елементе спонтаности у егзистенцији једног народа или државе. Данас, када су услови индивидуалне и друштвене егзистенције људи детерминисани дометима информатичког друштва и технолошког прогреса више него раније, и када комплексност модерних друштава наставља да још снажније креира конфликтну заснованост интерних и екстерних социјалних релација, ресурси знања представљају снажан подстрек реафирмације стратегијског приступа реалности. Тим више јер највише добро једне државе није датост већ задатост,[12] што значи потребу за већим мисоним напором у стратешком промишљању путева за очување виталних националних вредности и интереса.

Бројни су мислиоци који су наглашавали умни контекст као најзначајније одређење стратегије. Жоли де Месеро, који је први употребио појам стратегије

9 Kennedy, R., "The elements of Strategic Thinking: A Practkal Guide", у: *Teaching strategy: Challenge and Response*, U.S. Army College, Strategic Studies Institute, 2010, стр. 10.

10 Сун Цу, *Умеће ратовања*, Mono i Manjana, Београд, 2009, стр. 17.

11 Kennedy, R., *исто*, стр. 6.

12 Вишњић, Д., *Стратегија државе као судбина нације*, ВИЗ, Београд, 2006, стр. 98.

у модерном значењу крајем 18. века, у својој књизи *Теорија рата* наглашава да „рат је ствар рефлексије, комбинације идеја, предвиђања и дубоког закључивања и коришћења расположивих средстава... Да би формулисала планове, стратегија разматра однос између времена, простора, средстава и различитих интереса, и сваки фактор узима у обзир... што је је област дијалектике, другим речима, закључивање које је највиша способност ума.[13]

За разумевање стратегије, како је сматрао Клаузевиц, разумевање рата је од примарног значаја јер основни захтев који се поставља пред стратегију јесте како победити у рату. Због тога било која дискусија о стратегији мора своје полазиште да темељи на разумевању природе и суштине рата као најдрастичнијег друштвеног сукоба. Клаузевиц је казао да је рат акт силе који приморава нашег непријатеља да испуњава нашу вољу. То значи да рат укључује специфичну силу, различиту од политичке, економске и војног надметања. Такође, рат није само бесмислено убијање, већ је инструмент који служи да би се постигли политички циљеви, што га разликује од других типова насиља. Управо због тога било би погрешно третирати рат као ништа више од насиља, јер рат има своју динамику која га чини незгрпним инструментом ако изостане адекватна стратегија.[14] То значи да ако рат нема одређени легитимитет који му обезбеђује стратегија, онда је он насиље. Без стратегије, моћ је изгубљено оруђе, безвредно убијање може да буде само злочин. Другим речима, стратегија као основ победе треба да буде различита од сирове моћи.[15]

У основи стратегије је парадигма пројектованих циљева и средстава, и начина за њихово достизање, али и начин контроле опонената из стратегијског окружења. Зато је стратегија рационални процес или би то требало да буде. Клаузевиц наглашава да нико не почиње рат, нити би требало да га почне без претходне јасне мисли шта се планира постићи ратом и како се планира управљање ратом. Другим речима, успех у рату зависи од јасне артикулације политичких циљева и развоја одговарајуће стратегије. Много је примера који указују на то да се понекад државе упуштају у рат без јасних и достижних циљева и стратегије за њихово достизање. Пример Француске у време Наполеона, Немачке у I и II светском рату, САД у Вијетнаму потврђује да су наведене земље побеђивале у многим биткама, али да су губиле ратове захваљујући непримереним стратегијским пројекцијама.

Према Бродију, стратегија је много више од практичне примене неколико здраворазумских правила због чега она мора да се изучава методично, наглашавајући значај ригорозног проучавања научених лекција из ратова вођених у прошлости. Броди инсистира на научном приступу у проучавању стратегије, наглашавајући захтев да стратегија постане социјална наука слично као економска наука, јер обе полазе од основних поставки о људским односима. Наравно, методичност у изучавању стратегије није гаранција да се нужно дође до правих одговора, али третирање стратегије као науке отвара пут ка постављању правих питања.[16] На сличан начин размишља и Јаблонски, при чему наглашава да је тешко тврдити да је стратегија наука или да би она требало да буде наука у смислу природних наука. Међутим, за њега нема дилеме да би стратегија требало да буде интелектуална дисциплина највишег реда.[17]

Према Колину Грају, стратегија није политика ни битка. Она најпре представља мост који повезује политику и битку.[18] Такође, може се рећи да стратегија није ни вештина ни наука јер је на одређени начин и једно и друго. Вештина као стваралачко умење подразумева способност да се мисли стратегијски на основу искуства, посматрања и учења. Као наука, стратегија подразумева мисао која захтева тежњу ка знању које, између осталог, укључује препознавање и дефинисање стратегијских проблема, прикупљање и анализу информција и формулисање и тестирање могућих решења.[19] Отуда, без обзира на то што има заговорника да се стратези рађају, модерни стратези не могу да буду то без одговарајућег знања. То значи, образовање представља кључну претпоставку у процесу изградње способности за стратегијко промишљање безбедности и путева за њено достизање и унапређење. Та чињеница долази посебно до изражаја у контексту глобалних процеса и пораста небезбедности света, што утиче на све снажнији процес редефинисања улоге савремених оружаних снага и поставља нове захтеве пред официрски кор, али и пред цивилно руководство. Способност за стратегијско сагледавања комплексног безбедносног окружења и све бројнијих фактора неизвесности и ризика постаје приоритет. У развоју таквих способности официра и цивилних руководилаца, стратегија, чији тематски садржаји данас далеко превазилазе аутентичне оквире војне делатности, има посебно место.

Подручје истраживања стратегије, тиче се стратегијске стварности, које је у савременим условима подложна скоро запањујућим променама по мери цивилизацијских продора информатичке револуције, при чему ти технолошки домети свој најпунији одраз имају у војној делатности. Бројни аспекти технолошког

13 Преузето у: Strachan, H., "The lost mening of Strategy", у: *Strategic studies A Reader*, edited by T. Mahneken, J. Maiolo, Routledge, New York, 2008, стр. 422.

14 Mahneken, T., Maiolo, J., *Strategic studies A Reader*, Routledge, New York, 2008, стр. 2.

15 Betts, R., "Is Strategy an Illusion", *Internal Security*, 25: 2.

16 Brodie, B.,"Strategy as a science," у: *Strategic studies A Reader*, edited by T. Mahneken, J. Maiolo, Routledge, New York, 2008, стр. 8–21.

17 Jablonsky, D., "Why is Strategy difficult", у: *Guide to Strategy*, US Army College, February 2001.

18 C. S. Gray,"Why strategy is difficult", *Strategic studies A Reader*, edited by T.Mahneken, J.Maiolo, Routledge, New York, 2008, стр. 394.

19 Kennedy, R., *исто*, стр. 15.

развоја савременог доба допринели су да рат као најдрастичнији облик друштвеног сукоба постане комплексан, свепрожимајући друштвени феномен, који подразумева ангажман свих расположивих реасурса и знатно шири контекст акција и мера које друштво треба да предузима у заштити темељних вредности и интереса. Нови садржаји рата као тоталног сукоба утицали су на то да објекат истраживања стратегије превазиђе садржаје ратоводства и обухвати бројне невојне аспекте одбрамбеног организовања државе, тј. делатност која захвата функцију одбране државе у целини.

Та околност налаже потребу темељног теоријског сагледавања актуелне стратегијске стварности и предвиђање токова у стратегијском окружењу који угрожавају највише добро једног политичког колективитета. Тим више што највише добро захтева непрекидни континуитет напора, перманентни мисаони напор у стратешком промишљању путева за очување виталних националних вредности и интереса и дефинисања одговарајуће стратегије управљања државом.

За стратегијску мисао, која дефинише основни дискурс једне политичке заједнице, важно је да ли је остварива и колико је успешна. Отуда, стратегија, као примарно умно промишљање позиције државе у стратегијској стварности, треба да буде ваљано организована и непротивречна замисли пожељног.[20] Као таква, она подразумева одређену менталну слику пројектоване стварности. Непротивречне замисли пожељног суштински се своде на избор и селекцију средстава ради достизања пројектованих циљева. Наравно, однос средстава и циљева, како исправно закључује Симић, представља неуралгично језгро остваривости било које стратешке замисли.[21] Баш због тога, стратегијско мишљење треба у погледу средстава и циљева да буде рационалан избор и да, пре свега, узме у рачун расположива средства.

Размишљање о рату указује на то да је он производ људског духа, јер и предузимање ратног похода подразумева посебне менталне облике и поступке.[22] Акције које се тичу рата изискују посебан духовни профил, одређен тип поимања ствари и одређен тип менталних способности и концепција. Темељно проучавајући рат, Клаузевиц је закључио да су све ратне акције прожете снагом интелигенције и њеним ефктима. Због тога питање како мислити да се не би чинило било шта и било како[23] представља суштински захтев који се поставља пред стратегијску мисао и који треба да обезбеди што конзистентнији однос између акције и мисли. Трансформација савременог рата и све бројнији фактори не-

20 Симић, Д., *Светска политика, међудржавни и међународни поредак, светска политика и глобални односи*, Чигоја штампа, Београд, 2009, стр. 182.
21 *Исто*, стр. 182.
22 Poirier, L., „Misliti strategijski", *Strategiquement*, br. 49/9.
23 *Исто*.

извесности и ризика који карактеришу савремену реалност више него ран
изискују да се има јасна мисао о ономе што се намерава да се чини и идеје к
то постићи. Случајност и спонтаност у примени расположивих средстава, к
тврди Кенеди, не могу се сматрати стратегијом.[24] Стара тежња стратегије б
је и остаје умањење непогодности случајности која карактерише свако делан

Остаје до краја неразрешено питање о томе да ли је стратегија резултат ин
иције или разума. Поједини аутори заступају идеју да је стратегијска мисао м
го више од рационалне акције и да успешна стратегија не долази од ригороз
анализа, већ од посебног стања мисли. „Мисао стратега, која проницљиво и
следно води ка испуњењу циља... покреће мисаони процес који је у основи
ативан и интуитиван више него рационалан".[25] Наравно, како сматра исти
тор, стратези не одбацују анализе и без њих тешко могу да буду стратеги
креативни, али им они служе само да стимулишу њихову креативност, да пр
ре идеје које им се јављају и да предвиде стратегијске последице тих идеја.
да за неке овакви ставови потврђују да су стратези рођени, што значи да он
не постају временом.[26] Међутим, исти аутор сматра да ментални склоп стра
може на одређени начин да буде репродукован код људи који имају мањак
родног таленат за стратегију. За то постоје специфични рационални концеп
приступи који помажу развој менталног склопа који може да има предисп
ције за креирање супериорних стратегијских идеја.

Међутим, без обзира на то колико су наведени ставови коректни, царств
извесности какво је савремено окружење, изискује да стратегија, као прим
мисаона активност, систематизује истраживање услова рационалности акц
рационалности инструмената. Следећи идеју да рационални начин размиш
и примена одређених поступака може да буде основа за стимулисање кр
вног процеса у процесу стратегијског одлучивања, Кенеди настоји да деф
ше неке универзалне елементе креирања стратегијског начина размишљања
нуди седам елемената стратегијског мишљења, сматрајући да су то претпос
без којих рационална мисао није могућа. Анализа окружења, дефинисање
реса и циљева, идентификовање основних противника и конкурената и ост
значајних актера; идентификовње и анализа могућих опција и вероватноћ
ховог успеха; селекција опција и анализа алтернативе у погледу потенција
фрикција; реоптимизација у светлу измењених околности; евалуација опц
модификација опција или замена другим опцијама.[27]

24 Kennedy, R., *исто*, стр. 15.
25 *Исто*, стр. 25.
26 *Исто*.
27 Kennedy, R., *исто*, стр. 26.

Предложена структура и садржај елемената стратегијског мишљења је у основи коректна, јер стратегијско разматрање позиције једног колективитета примарно треба да дефинише његове интересе и циљеве, да процени шта те интересе и циљеве угрожава и да, на крају, понуди инструменте за њихову заштиту. Таква методолошка матрица треба да буде основа да стратегијско мишљење осигура стратегијску припремљеност државе за интегрисану примену расположивих средстава да би се постигли жељени национални циљеви. Остаје као неспорно да одсуство стратегије повећава вероватноћу неуспеха.[28]

НАЈВИШИ НИВО СТРАТЕГИЈСКОГ ПРОМИШЉАЊА

Класични појам стратегије доживео је суштинске промене, а захват стратегијског мишљења постао је у савременим условима много шири. Стратегија је, углавном, од војног појма који је примарно био усредсређен на вођење војске и оружаних снага у рату, постала вештина и знање која је надрасла рат и почела да обухвата сву комплексност стварности, фокусирајући се не само на период рата већ и период мира. Тоталитет рата, што је одавно постало норма, наметнуо је потребу да држава у остваривању циљева политике националне безбедности ослонац тражи не само у војном чиниоцу већ у укупној моћи друштва. Тиме се стратегијска мисао усмерава на примену и усмеравање свих извора моћи једне политичке заједнице ради достизања највиших политичких циљева, чиме је стратегија наапустила оквире аутентичне војне делатности.

Појам стратегија државе је појам новијег датума. Најчешће се за ову синтагму користе појмови *општа стратегија, глобална стратегија, тотална стратегија, национална стратегија, генерална стратегија*. Свим тим појмовима заједничко је то што се баве фундаменталним питањима националне политике. Идеја стратегије државе може се наћи још код Сун Цу Вуа, који је први проучавао стратегијско мишљење. Својим ставом да је само једна општа стратегија, а да су све остале посебне, наговестио је значај невојних стратегија. Био је недвосмислен у ставу да је врхунац умећа савладати непријатеља без борбе. Наполеонови ратови означавају револуцију у развоју стратегијске мисли, наговештавајући модел тоталног рата и јасну разлику између политике и стратегијске мисли, а Жомини, који је вештину ратовања поделио у шест дисциплина – у оквиру којих је државништво највише позиционирана дисциплина – поставио је основе модерне стратегијске мисли. Клаузевиц, који је у историји западне мисли најпотпуније разумео унутрашњу динамику рата, али и његову кореспонденцију са политиком и тај однос рата са политиком развио у потпуности, гледао је на стратегију као на упо-

28 *Исто*, стр. 17.

требу и ангажовање силе у ратне сврхе.[29] Фулер је наговестио много шири захват стратегије, истичући јединственост стратегијског промишљања, одбацујући идеју о постојању више стратегије. Према његовом мишљењу, стратегија у миру мора да формулише ратну стратегију, тачније не може да постоје две форме стратегије, једна за мир а друга за рат.[30] Класификујући стратегију на тоталне, генералне и остале, Бофр говори о стратегији са становишта функције друштва и државе.[31]

Правећи велики заокрет у односу на Клаузевицеву перцепцију, Лидл Харт гледа на стратегију као вештину и знање о коришћењу политичких, економских, психолошких и војних снага држава или групе држава да постигну максимум усвојене политике у миру и рату. Тиме је апострофирао сложен однос узајамних одређења између политике и стратегијских инструмената која јој стоје на располагању. Разликујући чисту и велику стратегију, од којих је прва још увек вештина генерала, Лидл Харт наглашава да је улога велике стратегије да координира и управља свим ресурсима државе ка достизању политичког циља рата – циља који је дефинисан националном политиком.[32]

Уочава се да оно што идеју Стратегија државе или Велике стратегије чини новом јесте чињеница да се њен садржај и обим не односе само на рат и сферу одбране, него и на реализовање свих државних функција у миру и рату.[33] Исто је да је развој стратегија ишао од ужег ка ширем појму, од појма стратегије чије је тежиште на пукој примени силе, па до стратегије која употребљава силу због циљева које је поставила политика. Харт каже да кад „стратегија иде даље и предвиђа употребу свих извора моћи једног друштва за постизање циљева који надилазе не само исход рата него се бави и односима наступајућег мира, на даље је тзв. Велика стратегија".[34] То значи да Велика стратегија није фокусирана само на рат, већ и на мир, тачније тако схваћена стратегија није само коцепција рата већ неодвојив елемент свих времена.

У стратегијским реалацијама између држава преовлађујући однос јесте однос сукобљености,[35] јер одређени обрасци међународне политике показују, не страшујући континуитет и трајање,[36] што значи да пракса глобализације

29 Clausewitz, C. V., *исто*, стр. 177.

30 Преузето из: Strachan, H., "The lost mening of Strategy", у: *Strategic studies A Reader*, edited by T. Mahnek Maiolo, Routledge, New York, 2008, стр. 426.

31 Ковач, М., *Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности*, Свет књига, Београд, стр. 18.

32 Преузето из: Strachan, H., "The lost mening of Strategy", у: *Strategic studies A Reader*, edited by T. Mahnek Maiolo, Routledge, New York, 2008, стр. 426.

33 Ковач, М., *исто*, стр. 26.

34 Симић, Д., *Светска политика, међудржавни и међународни поредак*, стр. 150.

35 Вишњић, Д., *исто*, 2006, стр. 14.

36 Волц, К., *Теорија међународне политике*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2006, стр. 76.

означила крај историје. Наравно, појам сукоба који је најуверљивији доказ анархичног карактера међународне политике је општији од појма рата јер обухвата и стање мира, па је са становишта интереса државе као актера стратегијских односа важно дефинисање не само ратне већ и мирнодопске стратегије. „Ако „рат" представља највеће искушење за државу, ни у „миру" није могуће спонтано живети ако се не размишља и делује стратегијски, то јест ако се неуспешно контролишу и нецелисходно усмеравају фундаментални интерни и екстерни односи једне државе".[37] Мирнодопска стратегија на одређени начин претходи ратној стратегији, па њена неуспешност носи огромне последице. Наравно, и актуелне револуционарне промене у великој трансформацији рата, где се тоталитет рата исказује кроз потпуно сукобљавање сукобљених страна, изискује и тоталну стратегију у којој такав рат не може да буде ексклузивна надлежност војске, већ, пре свега, државе.

Достизање и заштита националних и државних интереса у наступајућем веку прати неподношљива анархичност света (Тојнби) – непредвидивост стратегијских реалација између држава и других политичких ентитета, што умањује поузданост и делотворност инструмената која им стоје на располагању. Отуда је потреба теоријског заснивања стратегије државе условљена комплексношћу и амбивалентношћу глобалних процеса и потребом да се располаже поузданим предвиђањима како би било могуће рационално и ефикасно деловање државе и њених подсистема у будућности.[38] Дакле, остваривање циљева националне политике у центар пажње стратегијског мишљења стављају државну стратегију чији је општи смисао да интегрише све чиниоце националне моћи како би се осигурала безбедност у небезбедном окружењу. Значај стратегије државе данас постаје још већи када је тотални рат постао норма и када је, како тврди Ван Кревелд, традиционално схватање рата као сукоба између држава који се води оружаним снагама постало нешто што је превазиђено.[39]

Стратегија државе није само вештина и наука већ и програмско становиште које је засновано на стратегијским знањима која су неопходна за реализовање виталних државних функција. Њене полазне постулате представљају национални интереси, национални циљеви и посебне и појединачне стратегије. Зато стратегија државе треба да што поузданије утврди највиша добра, вредности и интересе и понуди јасну замисао о томе како ће ангажовати и усмеравати политичке, економске и војне инструменте ради њихове заштите. Посебно је важно да се стратегија државе бави пројекцијом стратегијских релација и да све структурне елементе сагледава у функцији будућности, имајући у виду актуелне сазнајне

Вишњић, Д., *исто*, 2006, стр. 15.
Ковач, М., *исто*, стр. 20.
Кревелд, М., *Велика трансформација рата*, Службени гласник, ФБ, Београд, 2010, стр. 10.

и искуствене претпоставке. Због тога стратегија државе је опште и интегрално програмско становиште за очување и достизање највиших националних вредности и интереса, уз ангажовање умних, духовних и материјалних потенцијала државе ради њене заштите и успешног развоја, кроз остваривање дефинисаних циљева у миру и рату.[40]

Појам стратегије државе, као мисаоно схватање одређеног програмског становишта које укључује одређене снаге и средства ради заштите највиших државних вредности, што значи да изражава испољавање државних функција свим оним областима друштвеног живота које су важне за заштиту највиших државних вредности. Основу стратегије државе, као уосталом сваке стратегије чини парадигма циљеви–средства–начини. Другим речима, она треба да обезбеди пуну интегрисаност у примени расположивих средстава ради достизања пројектованих циљева у заштити националних интереса.[41] Интегрисање и повезивање свих ресурса на начин који од њих чини кохерентну целину подразумева полистратегијски приступ у заштити националних интереса, где се стратегија државе сагледава као основна стратегијска концепција из које произлазе све друге стратегије. Много једног у општој стратегији (стратегији државе) је све посебне и појединачне стратегије полистратегијског система државе.[42] Према Карелу, стратегија државе треба да обухвата спољнополитичку стратегију, војну стратегију, цивилну стратегију, привредну и финасијску стратегију, као и информациону стратегију.[43]

Особеност Стратегијске мисли огледа се у чињеници да она представља покушај имагинарне пројекције деловања једне политичке заједнице у будућност. Наиме, како изврсно запажа Бетс, стратегија може да буде оправдана погледом уназад али, превасходно она мора да дефинише и одабере поглед у будућност.[44] Отуда неизвесност представља главни лимитирајући фактор стратегијског пројектовања позиције једног ентитета због чега је Стратегија држава као вишедимензионална грађевина непрестано изложена широком спектру изазова које ствара динамизам интерног и екстерног стратегијског окружења и који непрестано тестирају њену валидност. Управо зато је Стратегија државе свакодневно актуелна и подразумева континуитет стратегијске мисли у којима се и тражује тоталитет онога што се догађа између држава у миру и рату и завршни ниво стратегија у целини.[45] Другим речима, она је **завршни ниво где се сва**

40 Ковач, М., *исто*, стр. 26.
41 Kennedy, R., *исто*, стр. 15.
42 Вишњић, Д., *исто*, стр.22.
43 Ковач, М., *исто*, стр. 27.
44 Бетс, Р., „Is Strategy an Illussion", *Internal Security*, 25: 2.
45 Luttwak, E. N., *Strategy - The Logic of War and Peace*, The Belknap Press of Harvard University Press, 2003.

шавања у вертикалним и хоризонталним димензијама стратегијске реалности обједињавају и дефинишу коначне стратегијске исходе.

Рат је последица политике народа или недостатка политике.[46] Због тога, највиши циљ стратегије државе, као тоталитета стратегијске стварности државе, јесте одржавање или постизање мира. Основна сврха стратегије државе, према томе, јесте да пројектује концептуалну и стратегијску припремљеност и да тиме отклони опасност да се стратегијски проблеми решавају тек онда када настану. Да би остварила, такву мисију стратегија државе мора да буде највиши ниво стратегијског умовања које ће се темељити на рационално заснованим стратегијским знањима о свим важним аспектима стратегијског окружења и дефинише државне вредности, националне и међународне безбедносне циљеве и развија и користи националне ресурсе да би их остварила. То значи да стратегија државе, као специфичан начин мишљења, мора да удружи политику и стратегију и тако креира претпоставке које обезбеђују највеће изгледе за успех у очувању националних вредности и интереса.[47]

ЗАКЉУЧАК

Умно разматрање стратегијске реалности остаје важна претпоставка савремених друштава у изналажењу примерених одговора на изазове које намеће системски неуређено глобално друштво. Све очигледнији „повратак историје"[48] и стратегијски контекст у којем релације сукобљености поново представљају превлађујуће обрасце међународне политике изискују трајни системски напор теоријског и практичног ума како би се избегла стихијност и волунтаризам у егзистенцији једне политичке заједнице и неутралисала моћ свих оних тенденција које угрожавају њене основе.

Поседовање способности за стратегијско умовање и стратегијско деловање креира претпоставке да се у стратешким процесима не буде само објекат, већ да се на њих и утиче и тако објективизира могућност достизања највишег добра. Добро је познато да карактер стратегијске реалности у одређеној мери зависи од природе стратегијског деловања једног политичког колективитета. Одсуство таквих стратегијских способности, што није ствар појединца већ државе и друштва, нужно има за последицу неутемељеност стратегијских решења, па самим тим и ограничену моћ предвиђања и одговарајућег деловања.

Отуда потреба да стратегијско промишљање стратегијске реалности буде умно утемељен поглед у будућност који ће узети у рачун сву комплексност и непредви-

46 Ерл, М., *Творци модерних стратегија*, Култура, Београд, 1952, стр. 1.
47 *Исто*, стр. 3.
48 Кејген, Р., *Повратак историје и крај снова*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009.

дивост глобалних односа и дефинисати кључне претпоставке за егзистенцију развој једне политичке заједнице. Умна заснованост стратегијског погледа унапр треба да умањи опасност накнадног оспоравања његовог стратегијског знача Такав захтев актуелизује теоријско заснивање стратегије државе, чије формул сање подразумева ангажовање водећих умних и духовних потенцијала једног литичког ентитета и представља обавезу од нарочитог значаја.

Политичко искуство свих времена потврђује Волцов став да се велике и м не државе комотно понашају у међународној политици – оне могу да греше а при томе не испаштају много. Мале земље, међутим, живе врло опасним жи том јер њихове грешке најчешће имају високу цену. Баш због тога мале зем морају да буду што исправније и да крајње пажљиво пројектују своју полити на међународној сцени.[49] Управо у томе стратегијска мисао треба да има нар чито место.

49 Кенет, В., *Теорија међународне политике*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2008, стр. 214.

ЛИТЕРАТУРА:

Урлих, Б., *Ризично друштво*, „Филип Вишњић", Београд, 2001.

Bets, K. R., "Is Strategy an Illussion", *Internal Security*.

Бофр, А., *Увод у стратегију*, ВИЗ, Београд, 1968.

Ван Кревелд, М., *Велика трансформација рата*, Службени гласник, ФБ, Београд, 2010.

Вишњић, Д., *Стратегија државе као судбина нације*, ВИЗ, Београд, 2006.

Von Clausewitz, K., *On War*, Princeton University Press, Princeton, 1984.

Gray, S. C., *Out of the Wilderness Prime Time for Strategic Culture*, Nuklear Strategy Forum, 2006.

Ерл, М., *Творци модерних стратегија*, Култура, Београд, 1952.

Jablonsky, D., "Why is Strategy difficult", *Guide to Strategy*, US Army College, February 2001.

Kenedy, R., "The elements of strtegiic thinking", *Teching Strategy*: *Challenge and Response*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.

Кенет, В., *Теорија међународне политике*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2008.

Кејген, Р., *Повратак историје и крај снова*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009.

Ковач, М., *Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности*, Свет књиге, Београд, 2003.

Ковач, М., Форца, Б., *Вештина ратовања до 2000. године*, ВИЗ, 2000.

Luttwak, N. E., *Strategy The logic of war and peace*, The Belknap Press, Harvard University, Cambridge, Massachuettes, London, 2003.

Манделбаум, М., *Идеје које су освојиле свет*, Филип Вишњић, Београд, 2004.

Наj, Џ., *Као разумевати савремене међународне сукобе*, Стубови културе, Београд, 2006.

Poirer, L., „Misliti strategijski", *Strategiquement*, br. 49 /91.

Сун Цу ВУ, *Умеће ратовања*, Моно и мањана, Београд, 2009.

Симић, Д., *Светска политика, међудржавни и међународни поредак, светска политика и глобални односи*, Чигоја штампа, Београд, 2009.

Симић, Д., *Наука о безбедности*, Службени лист СРЈ, Београд, 2002.

Хантингтон, С., *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, CID Подгорица, 1999.

Mahnken, T.G., Maiolo, J. A., *Strategic studies*, Routledge, New York, 2008.

Stanislav STOJANOVIĆ, Zoran JEFTIĆ

MODERN WORLD AND STRATEGIC THOUGHT

Abstract: This paper seeks to highlight the importance of strategic thinking and its continuity in the process of searching for the most optimal conditions for the protection of most prominent values and interests of modern states. The paper analyzes some important determinants of the modern world that strategic reflection of reality make unavoidable moment in the process of defining the position of a particular policy entities in the environment created by global processes. In this context, work seeks to offer arguments that strategic thinking primarily represents mental activity that has a rational and methodological foundation. Also present attitudes which are in favor the requirement that state strategy is the highest level of national strategic thinking of reality.

Keywords: *strategy, strategic thinking, strategic environment, state strategy.*